

ARANY JÁNOS ÉS AZ ERDÉLYI NÉPKÖLTÉS ZET

Jelen dolgozatban azt igyekszem feltárni, hogy Arany János milyen erdélyi kapcsolathálóval rendelkezett, és ez hogyan befolyásolta az általa szerkesztett lapokban, a *Szépirodalmi Figyelő*ben (1860–62) és a *Koszorú*ban (1863–65) létrejövő erdélyi népköltészet-képet.¹ Forrásul e két lap mellett Arany János 1857-től haláláig tartó levelezését használtam fel. Ez, az önmagában csupán adatfeltáró munka és leíró dolgozat – azt remélem – arra nyújt majd lehetőséget, hogy a későbbiekben többek között olyan kérdéseket lehessen vizsgálni, mint az, hogy az 1860-as években a különböző értelmiségi körök miként érintkeztek, hatottak egymásra, milyen személyi átfedések voltak közöttük – és ez hogyan befolyásolta a népköltészetéről való gondolkodásukat.

Arany János és Erdély (tényleges, fizikai értelemben vett) kapcsolatáról a levelezés alapján az a kép bontakozik ki előttünk, hogy bár Arany János sosem járt Erdélyben (azaz a Királyhágón túli területeken), barátai szerették volna látogatásával ezt a viszonyt élőbbé, szorosabbá alakítani. Elsősorban két, egykori nagykörösi tanártársa, Szabó Károly (a későbbi erdélyi múzeum-egyleti könyvtáros, református kollégiumi tanár), valamint Mentovich Ferenc (a későbbi marosvásárhelyi tanár) hívta számos alkalommal látogatóba Erdélybe. Az invitálás a korai években még vidáman tréfálkozva, a nagykörösi együtt töltött éveket idézve zajlott, ilyenformán: „Hát te édes Jánosom! mért ne jöhetnél be Erdélybe? Most is sans d’aure² az a Sándor? nem tudja-é kicsinálni hogy beutazzátok és utazzak együtt Erdélyt? Ha ő nem hát kicsinálom én: hald János! parancsold meg Szelekinék³ tegye fel ezen számokat: 11. 64. 80 a Lottóra, tegyen fel a maga pénzéből rá egy pengő forintot, nyerünk 4 ezer pengőt, ebből fedezve van utazás a többit felosztjuk együtt.”⁴ Pár évvel később Mentovich Ferenc a tizenhét éves Arany Laci nyári látogatásának⁵ említésével ösztönzi ba-

¹ Ezúton is köszönöm az előadást követő építő hozzászólásokat és szakirodalmi javaslatokat Gulyás Juditnak és Csörsz Rumen Istvánnak.

² Helyesen: sans d’or (fr. ’arany nélküli’) (vö. AJÖM XVII, 2004, 762.).

³ Szilágyi Sándor, nagykörösi tanártársuk ragadványneve (vö. AJÖM XVII, 2004, 762.).

⁴ Mentovich Ferenc Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1858. április 18. (AJÖM XVII, 2004, 184.)

⁵ Arany László erdélyi útja Arany János számára is fontos kapcsolódási pont lehetett Erdélyhez, mivel fia több olyan embert látogatott meg útja során, akikkel ő már évek óta nem találkozott, mint Mentovich Ferenc, Szabó Károly, Szabó Sámuel vagy Gyulai Pál. Vö.

rátját az elindulásra. „Hát te édes Jánosom nem veszed reá magad hogy a jövő nyáron a Székely földre bekukkints. Bizony megilletne egy kis szórakozás, s én kezeskedem hogy valódi szórakozásod lesz [...] Laczi megmutatja az utat.”⁶ 1864-ben Szabó Károly a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűlésének apropóján azzal kecsegteti Aranyt, hogy erre az eseményre ellátogatva egy helyen találná az erdélyi értelmiség egészét, és lehetősége nyílna személyesen is megismerni őket.

„Nem jösz-e be Erdélybe a m.[aros] vásárhelyi gyűlésre? Bizony semmit jobbat nem tehetnél, mintha e jó alkalmat használva a pesti porból egy pár hétre a székely föld bércei közzé menekülnél. Soha a székelyeket megismerni jobb alkalmad nem lehetne. A székely föld értelmisége bizonyosan mind együtt lesz, ugy az erdélyi magyarság lelke; a magyarországi vendégek részére gondoskodva lesz, hogy a Székelyföldet minden irányban bejárhassák stbstb.”⁷

Más helyütt Szabó Károly egyenesen gróf Mikó Imrével való találkozással igyekszik Erdélybe hívni Arany Jánost:

„Miért nem jösz bé valaha hozzánk Erdélybe; ha a zajt nem szereted, csendesesen is oly szívesen fogadnánk, mint sehol sem különben [!] a magyar korona területén. Gr. Mikó is szívesen várna; de így vagytok ti pestiek, még Gyulai Pali sem fordúl képpel sem felénk; pedig őt már itt Erdély fiának tartanak.”⁸

Arany Juliska 1865 decemberében bekövetkezett halála után Mentovich Ferenc végleg lemond az Arannyal való erdélyi találkozás lehetőségéről, de levele is jól mutatja, hogy miként kapcsolja magában össze Erdély és Arany képét:

„Míg e veszteség nem ért, mindig hittem, hogy meglátlak Erdélyben, hiszen te képzetekben Atillával, a hunnuskok közt élsz, lehetlennék tartottam, hogy a hunnok maradékait a székelyeket meg ne látogasd – most

---

Gyulai Pál Arany Jánosnak. Kolozsvár, 1861. augusztus 15. (AJÖM XVII, 2004, 567.); Mentovich Ferenc Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1861. december 18. (AJÖM XVII, 2004, 635.) Vö. DOMOKOS – GULYÁS, 2009, 27–29.

⁶ Mentovich Ferenc Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1861. december 18. (AJÖM XVII, 2004, 635–636.)

⁷ Szabó Károly Arany Jánosnak. Kolozsvár, 1864. július 30. (AJÖM XVIII, 2014, 470.)

⁸ Szabó Károly Arany Jánosnak. Kolozsvár, 1864. szeptember 6. (AJÖM XVIII, 2014, 492–493.)

már kedélyallapotod [!] elképzelve lemondtam a reményről, pedig mily örömmel kísértelek volna el a Rikára, Firtosra, Bálványosra.”⁹

Szabó Károly 1869-ben, az utolsó Erdélybe hívó levélben már csupán fürdőikkel és a gyógyulás reményével igyekszik az utazásra rábírní Aranyt:

„Gyere be a jövő nyáron Erdélybe, ebbe a tündérszép kis országba, a székelly havasok testet lelket üdítő légkörébe; vannak itt nekünk oly csudatévő fürdőink, vizeink, hogy Karlsbad, Marienbaad s nem tudom hány híres külföldi Baad elbujhatik mögöttük. Egy pár hónap mulva bizonyosan jó erőben, jó kedvvel térsz vissza abba a fényes, szép de bizony kivált nyáron éppen nem beteges embernek való Pestbe.”¹⁰

Annak ellenére, hogy Arany János nem járt Erdélyben, a két általa szerkesztett lap és a levelezése tanúsága alapján a következő huszonhat erdélyi(nek tekintett¹¹) személlyel volt kapcsolatban: Bartalus István, Brassai Sámuel, Demeter Sándor, Dózsa Dániel, Gálfi Sándor, Gáspár János, Gyulai Pál, Halmágyi Sándor, Hory Farkas, b. Kemény Gábor, b. Kemény Zsigmond, Kovács János, Kriza János, Medgyes Lajos, Mentovich Ferenc, gr. Mikó Imre, Nagy Péter, Salamon Ferenc, Szabó Károly, Szabó Sámuel, Szász Károly, Szász Béla, P. Szathmáry Károly, Szilágyi István, Szilágyi Sándor, Zajzoni Rab István. Hat személy (Bartalus István, Demeter Sándor, Gálfi Sándor, Hory Farkas, b. Kemény Zsigmond és Zajzoni Rab István) kivételével mindenkivel levelezett Arany János. A huszonhatból tizenkét személlyel bizonyosan személyesen is találkozott. Közülük a legszorosabb kapcsolata a nagykőrösi tanársága idején¹² megismert személyekkel (Mentovich Ferencel, a későbbi marosvásárhelyi tanárral,¹³ Salamon Ferencel, aki később Pesten lett újságíró, Szabó Károllyal,

⁹ Mentovich Ferenc Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1866. október 28. (AJÖM XIX, 2015, 42.)

¹⁰ Szabó Károly Arany Jánosnak. Kolozsvár, 1869. december 5. (AJÖM XIX, 2015, 229.)

¹¹ Jelen tanulmányomban erdélyinek tekintetem mindazokat, akik Erdélyben születtek, de utóbb aktív éveik egy jelentős részét Magyarországon töltötték (mint például Bartalus István, Gyulai Pál, Halmágyi Sándor, Salamon Ferenc, Szász Károly vagy P. Szathmáry Károly), illetve azokat is, akik Magyarországon születtek, de utóbb Erdélyben működtek és ott is hunytak el (mint például Szabó Károly vagy Szilágyi István).

¹² Arany János 1851 és 1860 között tanított Nagykőrösön. Mentovich Ferenc 1850–56-ig, Salamon Ferenc 1854–56-ig, Szabó Károly 1850–59-ig, Szász Károly 1851–53-ig, Szilágyi Sándor pedig 1853–67 között volt nagykőrösi tanár.

¹³ Mivel az Arany Jánossal kapcsolatba került egyes személyek részletes életrajzát nem vélem indokoltnak jelen helyen közölni, így csupán az 1860-as években legrelevánsabb foglalkozásukat adom meg.

a későbbi kolozsvári könyvtárossal, Szilágyi Sándorral, a későbbi minisztériumi titkárral, Szász Károly, későbbi kunszentmiklósi, majd szabadszállási lelkésszel), illetve Gyulai Pállal [akivel először 1851 májusában találkozott (vö. PAPP, 1916, 75–76)], Szilágyi Istvánnal [az ekkor máramarosszigeti tanárral, akit Debrecenből (ahol iskolatársa volt) és Nagyszalontáról (ahol 1842 és 1844 között Szilágyi iskolaigazgató volt) ismert], valamint Bartalus Istvánnal (zenetörténésszel, népdalgyűjtővel) volt. Gáspár Jánossal (kolozsvári, majd nagyenyedi tanárral) való kapcsolata szintén 1850 végére datálható, amikor Gáspár meglátogatta otthonában az Arany családot és Arany Juliska mesemondását is hallgatta (vö. AKNAY, 2003, 95–96.).¹⁴ A Szabó Sámuellel (marosvásárhelyi, majd kolozsvári tanárral) való ismeretség kezdetét Szabó 1859-es lánykérése jelentette, s bár Arany Juliska végül visszautasította őt, de a baráti kapcsolat fennmaradt a későbbiekben is Arany János és Szabó Sámuel között. Demeter Sándor (későbbi kézdivásárhelyi tanító) és Szász Béla (Szász Károly öccse, a későbbi marosvásárhelyi tanár) 1861-ben vagy 1862-ben kereste fel Arany Jánost.¹⁵

A huszonhat személyből hárman (Gáspár János, Halmágyi Sándor és Kovács János) nem publikáltak Arany János egyik lapjában sem, és a huszonhatból tágan értelmezve tizenhárman¹⁶ hozhatók összefüggésbe a magyar népköltészet gyűjtésével. Ez nem azt jelenti, hogy ezen személyek mindegyike a *Szépirodalmi Figyelő* vagy a *Koszorú* hasábjain népköltészeti gyűjtőként vagy a népköltéssel bármilyen kapcsolatban lévőként jelent volna meg, csupán azt, hogy az Arany János által ismert erdélyiek felének volt valamilyen szorosabb, közelebbi vagy távolibb kapcsolódása a magyar népköltészet gyűjtéséhez.

A népköltéssel való kapcsolat szempontjából a legtávolabbról indulva az első ilyen személy a népies költeményeket is író¹⁷ Hory Farkas (1813,

¹⁴ Két mese úgy került be az 1853-ban megjelent *Magyar Olvasó-könyvbe* (amelyet Gáspár János Kovácsi Antal, unitárius kollégiumi tanárral szerkesztett), hogy a tartalomjegyzékben a mesék forrásaként Arany Julcsa van feltüntetve (*A hólyag, szalmaszál és tízes üszök* és *A kóró és madár* (GÁSPÁR – KOVÁCSI, 1853, 2–3, 25–27.). Ezzel kapcsolatban lásd Domokos Mariann jelen kötetben megjelent tanulmányát (DOMOKOS, 2018, 423.).

¹⁵ A látogatásról Szász Károly tesz említést egyik levelében. Lásd Szász Károly Arany Jánosnak. Szabadszállás, 1864. március 1. (AJÖM XVIII, 2014, 418.)

¹⁶ Rajtuk kívül azonban – még tágabban értelmezve a népköltéssel való kapcsolatot – foglalkozott mesefordítással Nagy Péter, református lelkész, tanár, későbbi püspök. Vö. pl. Nagy Péter Arany Jánosnak. h. n. 1864. október közepe [elveszett; számojéd meséket küld] (AJÖM XVIII, 2014, 508.) A végzet (Szerb népmese) *Koszorú*, I, 1, 1863. január 4. 13–16. Emellett Arany János Szilágyi Sándorral közösen készített el egy olyan olvasókönyvet/antológiát/szöveggyűjteményt, amelynek első felében magyar népmeséket szándékoztak volna kiadni. A kiadás nem valósult meg, a kézirat lappang vagy elveszett (vö. DOMOKOS – GULYÁS, 2009, 16–24.).

¹⁷ Pl. két népies költeményét Kriza János is közölte a *Vadrózsákban* (KRIZA, 1863, 288–289, 540.).

Kótaj – 1872, Magyargyerőmonostor) magyargyerőmonostori református lelkész volt, akinek gyermekei, Hory Béla (későbbi író, árvaszéki elnök) és Hory Etelka (a későbbi Gyarmathy Zsigáné, aki *Kalotaszeg nagyasszonyaként* vált ismertté) Gyulai Pál diákgyűjtői közé tartoztak (DOMOKOS, 2012),¹⁸ s Etelka gyűjtései a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első kötetébe is bekerültek.

Arany Jánosnak a már korábban említett volt nagykőrösi tanártársa Mentovich Ferenc (1819, Nagydebrec – 1879, Marosvásárhely) szintén csak annyiban kapcsolható a folklórgyűjtéshez, hogy fia, a később ügyvédként működő Mentovich Gyula (akivel Arany egy ízben személyesen is találkozott¹⁹) diákként részt vett Szabó Sámuel marosvásárhelyi gyűjtőhálózatában (SZABÓ, 2009, 667–668.).²⁰ Szabót 1864-es székelyföldi útjára is elkísérte, fennmaradt útinaplója önállóan is megjelent (OLOSZ, 2003).

Az unitárius vallású és jogi végzettségű Halmágyi Sándor (1832, Magyarsárd – 1884, Kolozsvár) népköltészet iránti érdeklődését mindössze két, Arany Jánoshoz küldött, levele alapján sejthetjük. Az 1862. november 1-jei levelében arról számol be Aranynak, hogy három hónapig utazott a Székelyföldön, amely idő alatt „sok becses anyagot” gyűjtött össze, „melyek a Koszoru érdekességét tán növelni fogják.”²¹ Mivel nincs nyoma annak, hogy a *Koszorúnak* tett ígéret megvalósult volna, így csupán Halmágyi 1863. február 28-i levele alapján alkothatunk némi fogalmat arról, hogy milyen műfajokra is gondolhatott. Ebben Halmágyi Sándor azt ígérte, hogy „nem sokára igen érdekes apróságokat,” úgyismint „székely népéleti ismertető leírást, egy sajtászerű vidor népregét” fog küldeni, ha Arany igényt tart rá a lapja számára – s utóbbi kapcsán azt is megjegyezte, hogy azt „egy székely mondó-ember ajakáról mondhatni szóról szóra írtam le.”²² Annak ellenére, hogy mindezekből az apró adatokból nem tudhatjuk sem azt, hogy a Halmágyinál lévő nyersanyag milyen szövegeket jelenthetett

¹⁸ Felmerült továbbá Hory Etelkával kapcsolatban az is, hogy esetleg ő küldte volna be Bodros Katicza álnév alatt a folklórgyűjtéseit (vö. DOMOKOS, 2015, 306–308.). Erre vonatkozóan ellenérveket sorakoztat Mikos Éva (lásd MIKOS, 2016, 572–573.). Gyarmathy Zsigáné Kolozsváron található hagyatékáról Török Zsuzsa közölt összefoglalást (külön kiemelve a feltehetően néprajzi érdeklődésre is számot tartó hatalmas levelezését (vö. TÖRÖK, 2016a). Gyarmathy Zsigánének a nacionalizmus diskurzusából olvasható életművéről vö. TÖRÖK, 2016b.

¹⁹ Mentovich Ferenc Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1866. október 28. (AJÖM XIX, 2015, 41–42.)

²⁰ *Arany János Összes Műveinek* kiadásában nem találunk adatot sem Szabó Sámuelnek, sem Mentovich Gyulának az elmúlt években megjelent önálló kötetekre (OLOSZ, 2003; SZABÓ S., 2009).

²¹ Halmágyi Sándor Arany Jánosnak. Kolozsvár, 1863. február 28. (AJÖM XVIII, 2014, 279.)

²² Halmágyi Sándor Arany Jánosnak. Kolozsvár, 1863. február 28. (AJÖM XVIII, 2014, 279.)

valójában, sem azt, hogy pontosan milyen formában gondolta azokat Arany számára elküldeni, nevét mégis érdemes számon tartani, mint aki az 1860-as években akár népköltészeti gyűjtés nyersanyagát is bírhatta.

A máramarosszigeti tanár Szilágyi István (1819, Nagykovács – 1897, Máramarossziget) 1864. június 12-i levelében arról tájékoztatta Arany Jánost, hogy a „karácsonyi Mystériumokat gyűjtögetvén nagytüzzel [...] ha többet is kaphatnék az ország többi résziből is (most a székely földről biztatnak): egy bő commentárral azonnal kiadnám őket”.²³ A műfaj iránti érdeklődése szélesebb körben is ismert lehetett, erre utal, hogy Csaplár Benedek (piarista tanár, az Ipolyi Arnold-féle gyűjtőhálózat tagja) Arany Jánoshoz írt levelében azt kérte, hogy ha a Kisfaludy Társaság részére küldött Szeged környéki népszokásokhoz kapcsolódó szövegek közül a betlehemi járáshoz kötődőkre a Társaság nem tartana igényt, akkor azt Szilágyi Istvánnak továbbítsák, mint ki „e tárgygyal tüzetesen foglalkozik.”²⁴ Szilágyi István a Magyar Tudós Társaság felhívására is küldött be népköltészeti szövegeket, miként az Erdélyi János felsorolásából is egyértelmű (ERDÉLYI, 1846, X.). Szilágyi István népmesével való kapcsolattartásáról, meseismeretéről, mesemondó gyakorlatáról és ennek az Arany-családra gyakorolt hatásáról részletes képet fest Gulyás Judit (GULYÁS, 2010, 211–213., 221–223., 251–265.).

Az 1860-as években nagyenyedi tanárként működő Gáspár János (1816, Torockószentgyörgy – 1892, Nagyenyed) több szállal is kötődött a népköltészeti gyűjtéshez (vagy annak határterületeihez). A már korábban hivatkozott levelében Csaplár Benedek a gyermekjáték-gyűjteményét – amennyiben a Kisfaludy Társaság nem tartana arra igényt – Gáspár Jánoshoz irányította.²⁵ 1838-tól több tájszógyűjteményt állított összes, 1845-ben ezek egy részét elküldte a Magyar Tudományos Akadémiának *Füzérke* címmel.²⁶ Mind a Kovácsi Antallal készített *Magyar Olvasó-könyvben* (GÁSPÁR – KOVÁCSI, 1853), mind az önállóan szerkesztett *Csemegékben* felhasznált népköltészeti szövegeket (GÁSPÁR, 1848, 1854 [1855], 1863), így többek között az Arany családtól is kerültek bele meseszövegek a válogatáskötetbe. Mind a két kötet befolyásolhatta Arany László *Eredeti népmesék* című gyűjteményének keletkezéstörténetét is.²⁷ Bár

²³ Szilágyi István Arany Jánosnak. Máramarossziget, 1864. június 12. (AJÖM XVIII, 2014, 442.)

²⁴ Csaplár Benedek Arany Jánosnak. Szeged, 1864. január 7. (AJÖM XVIII, 2014, 399.)

²⁵ Csaplár Benedek Arany Jánosnak. Szeged, 1864. január 7. (AJÖM XVIII, 2014, 399.)

²⁶ Összkiadását lásd SZABÓ T., 1964.

²⁷ Az adatot (mely a megjelenés alatt álló DOMOKOS Mariann és GULYÁS Judit szerkesztette *Az Arany család mesegyűjteménye. Az Arany család kéziratos mese- és találósgyűjteményének, valamint Arany László Eredeti népmesék című művének szinoptikus kritikai kiadásának* bevezető tanulmányából származik) ezúton is köszönöm Gulyás Juditnak.

Gáspár János maga nem írt a *Koszorúba*, de az általa készített *Csemegekről* pozitív hangvételű ismertetés jelent meg a lap 1863. december 20-i számában. „A magyar gyermekek számára írt könyvek között nem ismerünk e gyűjteménynél kitűnőbbet [...] Összegyűjtött és gyűjtetett a nép ajkáról egy csoport dajkarímet, tréfát, enyelgést, játékot, szóval mindent, minek gyűjteményében hasznát vehette.” – írta a recenziens (feltehetően maga a szerkesztő).

Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárosa, a református kollégium tanára, a későbbi egyetemi tanár Szabó Károly (1824, Köröstarcsa – 1890, Kolozsvár) Arany János lapjaiban csupán egyetlen ballada, a *Szilágyi és Hajmási* közlésével képviseltette magát (SZABÓ K., 1864). Ez volt „folklórgyűjtőként a hatyúdala” (OLOSZ, 2008, 51.) – népköltéssel ezután aktívan már nem foglalkozott. Gyulai Pállal folytatott levelezéséből egyértelműen kiderül, hogy Szabó Károly is rendelkezett fiatalon saját maga gyűjtötte folklórgyűjteménnyel, amit később Gyulai Pálnak szabad felhasználásra adott át.²⁸ Ezek a szövegek később a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első ötletében láttak napvilágot. Szabó Károlyról ismert az is, hogy szintén támogatta Kriza János gyűjteményeinek munkálatait. A *Vadrózsák*ból nagyon hiányzó csíki népköltési szövegek érdekében csíki személyekkel vette fel a kapcsolatot – így sikerült a *Koszorúban* publikált balladára is szert tennie.²⁹ Azonban szintén a Gyulai Pállal folytatott levelezéséből ismert, hogy Gyulai arra biztatta Szabó Károlyt, hogy „ha valami kitűnőt kapsz, küld Aranynak, s általában inkább nekünk gyűjts, Kriza ugy is elég gazdag.”³⁰

Arany János egyik legközelebbi barátja, Gyulai Pál (1826, Kolozsvár – 1909, Budapest), akiről – a népköltészeti gyűjtések története kapcsán – köztudott, hogy aktívan közreműködött a *Vadrózsák* megjelenésében. Kolozsvári tanárként, majd Pestre költözve leveleiben is folyamatosan buzdította–segítette Krizát a gyűjtemény összeállításában, szerkesztésében és kiadásában.³¹ Emellett Arany János felé közvetítve állandó megjelenési felületet biztosított Kriza gyűjteménye számára a *Szépirodalmi Figyelő*, majd a *Koszorú* hasábjain. Később, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* szerkesztőjeként, népköltészetre vo-

²⁸ Szabó Károly Gyulai Pálnak. Pest, 1862. november 27. (GYPL 1961, 479.); Kolozsvár, 1863. szeptember 9. (GYPL 1961, 506.)

²⁹ A ballada korabeli gyűjtése és publikálása körüli nyomozás izgalmas történetét részletesen ismerteti Olosz Katalin (OLOSZ, 2009; KRIZA, 2013, 80–81., 638–639.).

³⁰ Gyulai Pál Szabó Károlynak. Kolozsvár, 1862. június 23. (GYPL 1961, 471.)

³¹ Kiemelkedően fontosnak értékelte szerepét Kriza János is, bizonyítja ezt többek között az is, hogy a *Vadrózsák* előszavában mindössze négy személynek mondott köszönetet: gróf Mikó Imrének az anyagi támogatásért, Kiss Mihály és Gálfi Sándor barátainak-gyűjtőtársainak és Gyulai Pálnak „szíves barátságos zaklatásai” miatt, ami „e munka rendezését s gyorsabb megjelenését hathatósan” előmozdította (vö. KRIZA, 1863, VII.).

natkozó elméleti írások szerzőjeként, népköltészetet is oktató egyetemi tanárként lett ismert. Kevésbé tudott róla, hogy kolozsvári református kollégiumi tanárként gyűjtőhálózatot hozott létre diákjai körében.³² Az Arany János által szerkesztett lapokban ezek a gyűjtései csak elvétve kerültek szóba, azokból ott nem publikált. A *Két ó-székely ballada* című tanulmányának utolsó részében további párhuzamok igazolására hozta fel Kriza János és Erdélyi János gyűjteményei mellett a saját kéziratos gyűjteményét is (GYULAI, 1862, 244.). A *Koszorú* 1864. november 27-i számában említették újra Gyulai gyűjtéseit. Szeberényi Lajos, pozsonyi tanár azon elgondolását idézi a lap, hogy a diákokat használná gyűjtésre a szünidőben. Amire azt írják, hogy „szép, de az eszme már egyáltalában nem új: az erdélyi gyűjtők évek óta ezt gyakorolják, s hogy mily sikerrel, tanúsítják gyűjteményeik.” És hivatkozik a *Vadrózsák* mellett Szabó Sámuel marosvásárhelyi gyűjteményére és Gyulai Pál kéziratos gyűjtéseire. Jelzővel ugyan nem minősíti őket, de utóbbit úgy említi, mint ami a Kisfaludy Társaságnál hamarosan meg fog jelenni. Gyulai Pál emellett verses népmese-feldolgozásokkal is jelentkezett a *Szépirodalmi Figyelő*ben, melyeket az Arany János és Gyulai Pál levelezés tanúsága szerint kifejezetten gyermekeknek szánt.³³

Bartalus Istvánt (1821, Bálványosvára – 1899, Budapest) az 1850-es években ismerte meg Arany János (TARI, 2016, 69.),³⁴ kettejük ismeretsége az 1860-as évekre szoros baráti és munkakapcsolattá fejlődött. Bár Bartalus erdélyi népzenei gyűjtőúton is részt vett,³⁵ a *Koszorú*ban az általa vezetett *Zene* rovatban alapvetően komolyzenével foglalkozott.³⁶ Egyetlen esetben fogalmazódik meg népdal- (és tulajdonképpen folklorizáció)-felfogása (BARTALUS, 1863). Bartalus István dalgyűjteménye számára Arany János maga jegyzett fel és adott át egy dalgyűjteményt. Az 1871-től készülő, de az 1874-es évszámmal ellátott kottás *Dalgyűjtemény* valójában az 1820–30-as évek debreceni (köz) költészeti hagyományaira vezethető vissza (CSÖRSZ, 2016).

Arany Julcsa egykori kérésze, az Arany Jánost leveleiben János bácsinak szólító Szabó Sámuel (1829, Székelyföldvár – 1905, Kolozsvár) a folklorisz-

³² A gyűjtés történetét, a gyűjtött anyag számbavételét Domokos Mariann kezdte meg (DOMOKOS, 2015, 221–240., 376–380.). Az ekkor gyűjtött szövegek többsége jelenleg is kéziratban van.

³³ Erről részletesebben DOMOKOS, 2015, 241–264.

³⁴ Tari Lujza továbbá idézi Gyulai Ágostot, aki Bartalus 1884-es írására [*Arany János daljai Petőfi, Amadé és saját költeményeire, énekekre és önálló zongorára* feldolgozta Bartalus István, Bp., Révai testvérek, 1884.] hivatkozva állítja, hogy kettejüket (azaz Aranyt és Bartalust) „a magyar népdal szeretete hozta össze és tartotta együtt” (GYULAI – KODÁLY, 1952, 15.).

³⁵ Hagyatéka (benne a lekottázott népdalgyűjteménye, az adatközlők jelzésével) az MTA BTK Zenetudományi Intézetében található.

³⁶ Erről részletesen vö. TARI, 2016.

tikában elsősorban marosvásárhelyi, majd kolozsvári tanársága idején szervezett diákgyűjtő-hálózata miatt vált ismertté – főképpen azóta, hogy a gyűjtések könyv formában is napvilágot láttak (SZABÓ S., 2009). A *Szépirodalmi Figyelő*ben még nem, de a *Koszorú*ban már összesen nyolc alkalommal szerepeltek a gyűjtései – mindannyiszor a legpozitívabb értelemben említve. Ebből három alkalommal csupán példaként említik. Először (az 1865. április 30-i számban) Greguss Ágostnál, majd (az 1865. május 14-i számban) a Pap Gyula-kritikában, végül a már idézett Szeberényi-esetben szerepel pozitív, követendő példaként. Szabó Samu öt alkalommal (1863. május 24-én, 1864. június 5-én, június 26-án, július 10-én és 1865. március 12-én)³⁷ közölt az általa irányított diákgyűjtők kézírataiból, mindannyiszor összehasonlító jegyzetekkel, tanulmánnyal kísérve (elsősorban ballada)szövege(ke)t.³⁸

Az utoljára tárgyalt négy személy mindegyike a *Vadrózsák* gyűjtőhálózathoz tartozik – bár Arany János lapjaiban nem feltétlenül ebben a minőségükben (azaz népköltészeti gyűjtőként) jelentek meg. Dózsa Dániel (1821, Makfalva – 1889, Búzásbesenyő) sem saját műveivel, sem gyűjtéseivel nem jelent meg Arany János lapjaiban, de egy elveszett levél tanúsága szerint *Zandirhám* című eposzát maga küldte el Arany Jánosnak levélben, aki (egy életében meg nem jelenő) dicsérő kritikát is írt a műről (ARANY J., 2012, 344–348.). Dózsa Dániel, amellet, hogy Merényi László erdélyi mesegyűjtő útján többek között nála is több hétig időzött (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár [a továbbiakban: OSZK Kt.], Fol. Hung. 2247. 280.), Kriza János *Vadrózsákja* számára küldött be maroszéki népdalokat „mivelt izlésü s vele költőileg is annyira édesegy nejevel,” Pákay Egyed Eszterrel közösen (KRIZA, 1863, 537.).

Arany János gróf Mikó Imrével (1805, Zabola – 1876, Kolozsvár) feltehetően nem találkozott, elenyészően csekély számú levelet váltottak, s bár Mikó írta a *Koszorú* első lapszámának nyitócikkét, kapcsolatuk meglehetősen felszínes lehetett. Mikó Imrét a népköltészeti gyűjtéshez a *Vadrózsák* gyűjtőhálózatban betöltött kiemelkedően fontos szerepe kötötte. Egyrészt mecénásként részben ő tette lehetővé a könyv megjelenését, másrészt pénzzel segítette a gyűjtőket és maga is rendelkezett népmesegyűjteménnyel (SZAKÁL, 2012, 322–323.).

Gálfi Sándortól (1810, Firtosmartonos – 1871, Demeterfalva) mindössze egyetlen ballada jelent meg a *Koszorú*ban, amely majdnem bizonyos, hogy szintén a megszokott Gyulai Pál – Kriza János-úton jutott el Arany Jánoshoz és nem

³⁷ Olosz Katalin tanulmányában felsorolja, hogy mely szövegeket közli Szabó Sámuel (OLOSZ, 2008, 48–51.).

³⁸ Szabó Sámuel folklorisztikai munkásságáról minden tekintetben alapos összegző kötetet rendezett sajtó alá 2009-ben Olosz Katalin (SZABÓ S., 2009).

maga Gálfi küldte el a lap számára. Gálfi Sándor Kriza János közeli barátja és a gyűjtésben az egyik legeredményesebb segítője volt. Merényi László is felkereste erdélyi gyűjtőútján, amikor Gálfi közmondásokat és székely tájszavakat adott át Merényi gyűjteménye számára (OSZK Kt. Fol. Hung. 2247. 309.).

Kriza János (1811, Nagyajta – 1875, Kolozsvár) jelenléte a *Szépirodalmi Figyelő* és a *Koszorú* hasábjain magasan felülreprezentált más, korábban említett erdélyi népköltéssel foglalkozó személyekhez képest. A *Szépirodalmi Figyelő*ben 1862 januárja és októbere között, tehát mindössze kilenc hónap alatt nyolc alkalommal közöltek népköltészeti szövegeket tőle, egy alkalommal Gyulai Pál publikált egy mesét az ő gyűjteményéből, négy alkalommal pedig valaki hivatkozik rá vagy pozitív példaként említi. Utóbbiak között van Hunfalvy Pál, aki *A magyar igeidők a kötött beszédben* című nyelvészeti értekezésében Kriza gyűjteményéből vette a példáit (HUNFALVY, 1862, 355.). Gyulai Pál, aki a *Két ó-székely ballada* című tanulmányorozatában (GYULAI, 1862) egyrészt részletesen ismertette a gyűjtemény keletkezéstörténetét, szövegeket is közölve belőle, másrészt úgy harangozta azt be, olyanfajta várakozást generált a kötet megjelenése kapcsán, ami egyetlen más munka esetében sem volt jellemző e lap hasábjain. Ha azt vizsgáljuk, hogy milyen kontextusban, felhanggal, kifejezésekkel beszéltek e lapban Kriza készülő gyűjteményéről, akkor azt láthatjuk, hogy minden esetben a lehető legpozitívabb Kriza és a kötet említése. A következő kifejezésekkel írták le a készülő folklórgyűjteményt: „gazdag népmesegyűjtemény [...] gazdag, választékos és hű” (GYULAI, 1862a, 133.), „Kriza János becses gyűjteménye” (KRIZA, 1862a),³⁹ „terjedelmes gyűjtemény [...] hogy kedvező fogadtatásban részesüljön, szívünkől óhajtjuk”,⁴⁰ „gazdag, sokoldalú, [...] egy pár pontban az Erdélyi-féle gyűjteményt is felülmúlja” (GYULAI, 1862b, 177.).

Míg a *Vadrózsák Szépirodalmi Figyelő*ben való megjelenését a megmutatás, beharangozás, illetve Kriza János ezen a médiumon keresztüli nógatósa motiválhatta, és magához a kötet nyersanyagához ekkor még kevesen férhettek hozzá, addig a *Koszorú*ban a már megjelent munka közvetlen hatástörténete is nyomon követhető. Bár a gyűjtemény hosszas ismertetése végül elmaradt,⁴¹ de itt is a hat szövegközlés mellett tizenöt alkalommal említették a gyűjteményt

³⁹ A Kriza János készülő gyűjteményéből a *Szépirodalmi Figyelő*ben közölt szövegeket feltehetően Kriza maga juttatta el Gyulai Pálnak, s tőle kerültek azok a lapba. A szövegek aláírása (és így a készülő kötet minősítése) valószínűleg tőle származik.

⁴⁰ [N. N.]: c. n. [Vegyes rovatban] *Szépirodalmi Figyelő*, 2, 24, 1862. április 16. 383.

⁴¹ Arany János levelezéséből tudható, hogy Aigner Lajos 1863. január 27-i levelében küldte a *Vadrózsák* ismertetését, de annak közlését Arany visszautasította azzal, hogy majd ő szeretné a munkát bővebben recenzálni – végül azonban ez elmaradt (AJÖM XVIII, 2014, 258.).

és összeállítóját különböző személyek, mindig a legpozitívabb módon. A megjelenésről tájékoztató 1863. január 25-i rövidhír azt emeli ki, hogy e „rég várt becses könyv [...] népirati, nyelvészeti s aesthetikai szempontból egyaránt nagy nyereség irodalmunknak”. Az 1863. március 1-jei számból már azt is megtudhatjuk, hogy a kötet „élénk figyelmet gerjesztett nyelvészeink körében,” Fogarasi János és Czuczor Gergely „különösen örültek a gyűjtemény tájszótárának.” Az 1864. január 3-i szöveggözléshez (GÁLFI, 1864) azt a magyarázatot fűzte a szerkesztő, hogy a ballada „Kriza János Vadrózsáinak sajtó alá adandó II-ik kötetéből” való – amellyel tulajdonképpen egy (utóbb meg nem valósuló) tervet közölt bizonyossággként. A gyűjtemény használatát konstatálhatjuk a későbbiekben a Bartalus István *A magyar zene története* című művét ismertető írásban,⁴² Fogarasi János *Kriza János székely népköltési gyűjteményéről nyelvészeti tekintetben* címmel tartott akadémiai értekezésében,⁴³ illetve Torkos Sándor (TORKOS, 1864, 450.), Greguss Ágost (GREGUSS, 1865, 387.) és Szabó Sámuel (SZABÓ S., 1863, 1864.) esetében is. Pozitív példaként említették a már idézett Szeberényi-esetben,⁴⁴ Thaly Kálmán kapcsán⁴⁵ és a Pap Gyula-kritikában.⁴⁶ Emellett azonban még az olyan egyszerű, rövidhírben mint, hogy Korondon járt püspöki vizitációja során, sem mulasztják el, hogy hozzá ne tegyék nevéhez a már-már állandó jelzőt: Kriza János, „a Vadrózsák nagyérdemű szerkesztője”.⁴⁷

A műfajok felől közelítve az válik egyértelművé, hogy a *Vadrózsák* megjelenése előtt a (Kriza által beküldött) népdalok túlsúlya figyelhető meg a *Szépirodalmi Figyelő*ben a (Gyulai Pál által publikált) balladák mellett. Míg a *Vadrózsák* megjelenését követően, a *Koszorú*ban már egyértelműen a ballada válik a legpreferáltabb műfajjá – ahol a kötet nyomán feltámadó Vadrózsá-pör lehetőséget biztosított újabb és újabb variánsok közlésére és értékelésére.

Összegezve az eddigieket, elmondhatjuk, hogy a *Szépirodalmi Figyelő* és a *Koszorú* hasábjain egyértelműen Kriza János gyűjteménye képviselte a korabeli olvasó számára az erdélyi népköltészetet a legmarkánsabban, mellette jóval kisebb hangsúllyal jelent meg Szabó Sámuel folyamatosan bővülő gyűjteménye és egy-egy további személy gyűjtése. Azonban érdemes talán áttekin-

⁴² [N. N.]: Budapesti Szemle [Ismertetés]. *Koszorú*, 2, 1. félév, 20, 1864. május 15. 477.

⁴³ [N. N.]: c. n. [Vegyes rovatban]. *Koszorú*, 3, 1. félév, 8, 1865. február 19. 190.

⁴⁴ [N. N.]: c. n. [Vegyes rovatban]. *Koszorú*, 2, 2. félév, 22, 1864. november 27. 527.

⁴⁵ [y. f.]: Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. Egybegyűjté s jegyzetekkel ellátta Thaly Kálmán. Két kötet. Pest. 1864. Kiadja Lauffer Vilmos. [Ismertetés] *Koszorú*, 2, 2. félév, 5, 1864. július 31. 113.

⁴⁶ [N. N.]: Palócz népköltemények. Összegyűjtötte és kiadta Pap Gyula. Sárospatak. 1865. (Vége.) [Ismertetés]. *Koszorú*, 3, 1. félév, 20, 1865. május 14. 475.

⁴⁷ [N. N.]: c. n. [Vegyes rovatban]. *Koszorú*, 2, 2. félév, 6, 1864. augusztus 7. 142.

teni, hogy mennyiben lesz árnyaltabb ez a kép, ha valamennyi, e két lapban megjelent, magyar népköltéssel kapcsolatos írást, szöveggözlést megvizsgáljuk. Összesen négy személy öt kötetéről jelent meg ekkor ismertetés, bírálat vagy rövidhír.

A Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc által sajtó alá rendezett Gaal György-kötetről (*Gaal György magyar népmese-gyűjteménye*) és ennek kapcsán Kazinczy és Toldy népiesség-felfogásáról Gyulai Pál értekezett⁴⁸ a *Két ó-székely ballada* című tanulmányában.⁴⁹ Meglátása szerint Gaal meséi „népietlen vagy rosz magyarsággal” vannak előadva és általában kritikusan lépett fel a Kazinczy Gábor és Toldy Ferenc képviselte népiesség-felfogással szemben (GYULAI, 1862b, 225–227.).

Majláth János *Magyar regék, mondák és népmesék* című, Kazinczy Gábor által sajtó alá rendezett kötetéről először a *Szépirodalmi Figyelő*ben jelent meg egy rövidhír, amely szerint Kazinczy szerette volna, ha a Kisfaludy Társaság pártolói többek között ezt a kötetet kapták volna meg – azonban ezt a felvetést nem támogatta a Társaság.⁵⁰ Gyulai Pál már többször idézett, *Két ó-székely ballada* című írásában nem a leghízelgőbben nyilatkozott Majláth meseszövegeiről, amikor azt írta: „Tehát a népmesének csak úgy van becse, ha elrontjuk vagy túlcifrázzuk, mint Majláth?” (GYULAI, 1862b, 226.) A végül 1864-ben megjelenő kötetéről az az évi november 8-i *Koszorú*ban jelent meg ismertetés,⁵¹ amely nagyon finoman⁵² bírálta a munkát, és feltűnően hosszan és együttérzően beszélt a szerencsétlen sorsú szerzőről és leányáról.

Merényi László *Eredeti népmesék* (1861) című kötetéről Arany János írt hosszú bírálatot, amelyben bár kritizálta Merényi meséinek túldíszítettségét, de alapvetően pozitívan és támogatóan viszonyult a gyűjtőhöz (ARANY J., 1861). Az 1863-as *Dunamelléki eredeti népmesék* című kötetéről Arany László írt le-

⁴⁸ Ennek megfelelően téves volt az a korábbi megállapításom, hogy Kriza a saját gondolatait vetette volna papírra Gaal György valódi szerepe kapcsán (SZAKÁL, 2012, 47.). A hibásan azonosított dokumentumot lásd SZAKÁL, 2012, 279.

⁴⁹ GYULAI, 1862b, 194–197. Kazinczy Gábor Arany Jánoshoz írott levelében reflektált e bírálatra. Ebben egyrészt sérelmezte a Gyulai által használt hangnemet, másrészt értelmetlennek minősítette a Gyulaival való esetleges hosszas polémiát. Lásd Kazinczy Gábor Arany Jánosnak. h. n. 1862. szeptember 30. körül (AJÖM XVIII, 2014, 133–134.).

⁵⁰ [N. N.]: c. n. [Kisfaludy-Társaság rovatban] *Szépirodalmi Figyelő*, 1, 5, 1860. december 5. 76. Kazinczy Gábor Arany Jánoshoz írt leveleiben is lemondóan konstatálja, hogy a kötetet mellőzte a Kisfaludy Társaság. Lásd Kazinczy Gábor Arany Jánosnak. h. n. 1862. október közepe (AJÖM XVIII, 2014, 146.).

⁵¹ [N. N.]: *Magyar regék, mondák és népmesék*. (Gróf Majláth János után Kazinczy Ferencz. Kiadta Kazinczy Gábor. Pest. Heckenast Gusztáv tulajdona. 1864) [Ismertetés] *Koszorú*, 1, 2. félév, 19, 1864. november 8. 450–451.

⁵² Kazinczy Gábor 1864. április 18-án hunyt el – feltehetően ez is indokolhatta a kíméletes hangot.

sújtó kritikát (ARANY L., 1864). Arany László többek között kijelenti Merényiről, hogy fantáziája segítségével maga „alkot, teremt,” úgy, „mint valami rémregény író”, s hogy meséi legtöbb esetben távol állnak az „ép, egészséges népmesé”-től.

Pap Gyula, sárospataki harmadéves jogászként jelentette meg Erdélyi János ajánlásával *Palócz népköltemények* című kötetét 1865-ben. A *Koszorú*ban először az 1863. október 4-i számban közölt egy mutatványt a készülő gyűjteményéből, majd az 1864. december 4-i számban kapott helyet a hír, hogy Pap Gyula előfizetési felhívást bocsátott ki gyűjteménye kiadására. A szerkesztő ekkor még várakozással tekintett a kötetre, és Erdélyi János ajánló sorait idézte. A kötet megjelenését 1865. április 30-án adta hírül a lap. A kritika a *Koszorú* 1865. május 7-i, 14-i és 21-i számában jelent meg – és meglehetősen lesújtó volt. A (szöveget nem szignózó) recenzius sommás véleménye szerint a gyűjteményt „»becses«-nek nem mernők is mondani [...], a semminél jóval többnek tartjuk azt, s örömmel adjuk meg az ifju gyűjtőnek, hogy irodalmunknak hasznos szolgálatot tett.”⁵³ A kritika második részében megismétli, hogy a gyűjteményt „nem tartjuk valami magas becsűnek,” és szemére veti a gyűjtőnek, hogy a benne szereplő művek nagy részét „más gyűjteményekből nagyobbára ismeri az irodalom”.⁵⁴ A bírálat harmadik részében – amelyet már Pap Gyula levele váltott ki – még egyértelműbbé válik, hogy a variánsok közlése továbbra sem lehet cél: „hogy a már ismert darabok variánsait nem tartjuk egyértékűeknek a teljesen ismeretlenekkel, az nagyon természetes”.⁵⁵

Ezen öt megjelent gyűjtemény mellett Török Károly készülő munkájából közöltek mutatványokat négy alkalommal (TÖRÖK, 1863, 1864a, 1864b), és megjelent egy rövidhír arról, hogy Abonyi Lajos és Turpásztói László közel kétszáz népdalt tartalmazó gyűjteményét a Kisfaludy Társaságnak ajánlotta fel, amelyek között „sok új is lehet, s mindenesetre nagy nyereség lesz irodalmunknak”.⁵⁶ Mindezen túl a nyílt levelezés rovatban két olyan visszautasítás szerepel, amely valamilyen beküldött népköltészeti munkát sejtet a háttérben. Az 1863. augusztus 2-i számban K. L. által beküldött népdalokról úgy nyilatkozik Arany János, hogy „egykor megdicsértem volna én ezeket nagyon. Most keveslem arra, hogy a *Koszorú*ban világot lássanak.” Az 1865. január 15-i számban a Rábaparti népdalok kapcsán írja Arany János, hogy bár „népnyelv van bennök elég: de egyéb is kellene.”

⁵³ [N. N.]: *Palócz népköltemények*. Összegyűjtötte és kiadta Pap Gyula. Sárospatak. 1865. [Ismeretetés] *Koszorú*, 3, 1. félév, 19, 1865. május 7. 451–452.

⁵⁴ [N. N.]: *Palócz népköltemények*. Összegyűjtötte és kiadta Pap Gyula. Sárospatak. 1865. (Vége.) [Ismeretetés] *Koszorú*, 3, 1. félév, 20, 1865. május 14. 474.

⁵⁵ [N. N.]: Egy ballada-váz s még valami. *Koszorú*, III, 1. félév, 21, 1865. május 21. 522.

⁵⁶ [N. N.]: c. n. [Vegyes rovatban]. *Koszorú*, 1, 6, 1863. február 8. 143.

Arany János tehát – az eddig elmondottakat összefoglalva – huszonhat erdélyi személlyel volt kapcsolatban, bár sokukkal nem jelentett ez tényleges, élő, intenzív kapcsolatot. Közülük tizenhárman valamilyen formában érintettek voltak a magyar népköltészet gyűjtésének, kiadásának kérdéseiben, ezekről aktívan gondolkodtak. S bár – mint arra már Olosz Katalin is rámutatott (OLOSZ, 2008, 42–43.) – Arany Jánosnak nem volt a lapindító programjába (ARANY J., 1863, 5.) bevett, elsődleges célja a népköltészet bemutatása, az végül kiemelten hangsúlyos helyet töltött be mindkét lapban. A korabeli, e lapokból tájékozódó olvasók a magyar népköltészet gyűjtése kapcsán azt érzékelték, hogy a legjelentősebb gyűjtések és legfontosabb munkák Erdélyhez kötődnek. Emellett pozitív várakozással tekinthettek Gyulai Pál és Arany László szerkesztésében a jövőben a Kisfaludy Társaságnál megjelenő kiadványokra. Az Erdélyen kívüli magyar folklórgyűjteményekről nem alakulhatott ki különösebben jó véleményük – bár például az egyik legfontosabb munka, Arany László *Eredeti népmesék* című kötetének megjelenéséről e lapokból nem is értesülhettek. Az erdélyi népköltészetben belül a legjelentősebb műnek a *Vadrózsák* tűnhetett, és hasonlóan ígéretes, csupán még ifjabb vállalkozásnak Szabó Sámuel diák-gyűjtőhálózatának folyamatosan bővülő folklórgyűjteményét tarthatták az olvasók. Kriza János ilyen súlyú és ennyire pozitív megjelenésében komoly szerepet játszhatott az, hogy Gyulai Pál különösen kiválóan tartotta a Krizához beküldött folklórszövegeket. A Krizához beérkező folklórgyűjtések fontosságának elismerése azonban nem feltétlenül párosult a gyűjtést irányító Kriza iránt érzett baráti érzésekkel – úgy vélem, ezzel magyarázható például a Gyulaihoz közelebb álló Szabó Károllyal kötött különmegállapodás is.

Ahhoz azonban, hogy a jelen tanulmányban összefoglalt apró és önmagukban száraz részadatok a későbbiekben nagyobb összefüggések láttatására, bizonyos folyamatok érzékeltetésére is alkalmasak legyenek, úgy vélem, fontos lenne a *Koszorú* megszűnését követő évek, más orgánumok és más személyek bevonása is a vizsgálatba. Emellett pedig legalább ilyen fontos volna annak a feltárása is, hogy a magyarországi kiadványokból/kiadványokról mi jelent meg az erdélyi folyóiratokban, milyen kép élhetett ezekről az erdélyi olvasókban, mennyire lehetett ismert, olvasott a *Szépirodalmi Figyelő* és a *Koszorú* Erdélyben.

IRODALOM

AJÖM

- 1982 *Arany János Összes Művei XVI. Arany János levelezése (1852–1856)*. Sajtó alá rendezte SÁFRÁN Györgyi. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- 2004 *Arany János Összes Művei XVII. Arany János levelezése (1857–1861)*. Sajtó alá rendezte KOROMPAY H. János. Budapest, Universitas Kiadó.
- 2014 *Arany János Összes Művei XVIII. Arany János levelezése (1862–1865)*. Sajtó alá rendezte ÚJ Imre Attila. Budapest, Universitas Kiadó – MTA BTK Irodalomtudományi Intézet.
- 2015 *Arany János Összes Művei XIX. Arany János levelezése (1866–1882)*. Sajtó alá rendezte KOROMPAY H. János. Budapest, Universitas Kiadó – MTA BTK Irodalomtudományi Intézet.

AKNAY Tibor

- 2003 *Gáspár János 1816–1892. Dokumentumok*. Összeállította és a bevezetést írta AKNAY Tibor. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.

ARANY János

- 1861 Eredeti népmesék. Összegyűjtötte Merényi László I. II-ik kötet. Pest, 1861. Kiadja Heckenast Gusztáv. [Ismertetés] *Szépirodalmi Figyelő*, 2, 1, 1861. november 6. 6–7., 2, 1861. november 14. 21–23., 3, 1861. november 21. 36–38., 4, 1861. november 28. 53–54.
- 1863 Irodalmi hitvallásunk. *Koszorú*, 1, 1. félév, 1, 1863. január 4. 4–6., 2, 1863. január 11. 29–31.
- 2012 *Tanulmányok és kritikák II*. Válogatta, szerkesztette, az utószót és a jegyzeteket írta S. VARGA Pál. Második, javított kiadás. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

ARANY László [y. i.]

- 1864 Dunamelléki eredeti Népmesék. Összegyűjtötte Merényi László. Pest, kiadja Heckenast Gusztáv 1863. [Ismertetés] *Koszorú*, 2, 1. félév, 9, 1864. február 28. 209–212.

BARTALUS István

- 1863 Mosonyi hat népdala. *Koszorú*, 1, 1. félév, 9, 1863. március 1. 212–214.

CSÖRSZ Rumen István

- 2016 Arany János dalgyűjteménye és a debreceni kollégium. In: CIEGER András (szerk.): „*Hazám tudósi, könyvet nagy nevének!*” Arany Já-

nos pályájának művelődéstörténeti olvasatai. 9–35. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Országos Széchényi Könyvtár – Universitas Könyvkiadó.

DOMOKOS Mariann

2012 Gyulai Pál folklórgyűjtése és meseköltészete. In: BÁTI Anikó – SÁRKÁNY Mihály (szerk.): *Ethno-Lore* XXIX. 281–312. Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet.

2015 *Mese és filológia. Fejezetek a magyar népmeseszövegek gyűjtésének és kiadásának 19. századi történetéből.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

2018 Arany László népmeséi a 19. századi magyar gyermek- és ifjúsági irodalomban. In: ISZÁN Ágota Lídia – LANDGRAF Ildikó – MAGYAR Zoltán (szerk.): *Ethno-Lore* XXXV. 457–513. Budapest, MTA BTK Néprajztudományi Intézet.

DOMOKOS Mariann – GULYÁS Judit

2009 Az Arany-család mesekéziratainak és Arany László Eredeti népmesék című művének kritikai kiadásáról. In: BERTA Péter (szerk.): *Ethno-Lore* XXVI. 11–77. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet.

ERDÉLYI János

1846 *Népdalok és mondák* I. Pest, Beimel József.

GÁLFI Sándor

1864 Molnár Anna. Ó-székelly ballada. *Koszorú*, 2, 1. félév, 1, 1864. január 3. 13–14.

GÁSPÁR János

1848 *Csemegék olvasni még nem tudó gyermekek számára*, melyekkel a szülék-, testvérek- és kiseddóvóknak elbeszélés végett kedveskedik GÁSPÁR János, nevelő. Kolozsvár, özvegy Barráné és Stein sajátja.

1854 [1855] *Csemegék kisebb gyermekek számára*, melyekkel családok és kiseddóvóknak kedveskedik GÁSPÁR János nevelő. Második javított, nagyszámú verscsemegével s két színezett képpel bővített kiadás. Kolozsvár, özvegy Barráné és Stein sajátja.

1863 *Csemegék kisebb gyermekek számára*, melyekkel családok-, kiseddóvók- és elemi tanítóknak kedveskedik GÁSPÁR János. Harmadik javított és bővített képes díszkiadás Kolozsvár, Stein János tulajdona.

GÁSPÁR János – KOVÁCSI Antal

1853 *Magyar olvasó-könyv. Tanodák és magán-növendékek használatára. Első folyam második fele. Elemi, polgári és reál-tanodáknak s a gymnasiumok első és második osztályainak.* Dolgozák és szerkeszték GÁSPÁR János és KOVÁCSI Antal, nevelők. Kolozsvár, özvegy Barráné és Stein sajátja.

GREGUSS Ágost

- 1865 A balladák eredetiségéről. *Koszorú*, 3, 1. félév, 17, 1865. április 23. 385–388., 18, 1865. április 30. 409–412.

GULYÁS Judit

- 2010 „Mert ha irunk népdalt, miért ne népmesét?” *A népmese az 1840-es évek magyar irodalmában*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

GyPL

- 1961 *Gyulai Pál levelezése 1843-tól 1867-ig*. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta SOMOGYI Sándor. Budapest, Akadémiai Kiadó.

GYULAI Ágost – KODÁLY Zoltán

- 1952 *Arany János népdalgyűjteménye*. Közzéteszi KODÁLY Zoltán, GYULAI Ágost. Budapest, Akadémiai Kiadó.

GYULAI Pál

- 1862a Adalék népmeséinkhez. *Szépirodalmi Figyelő*, 2, 1. félév, 9, 1862. január 2. 132–134.
- 1862b Két ó-szekely ballada. *Szépirodalmi Figyelő*, 2, 2. félév, 12, 1862. július 24. 177–179., 13. 1862. július 31. 193–197., 14. 1862. augusztus 7. 209–211., 15, 1862. augusztus 14. 225–227., 16. 1862. augusztus 21. 241–245.

HUNFALVY Pál

- 1862 A magyar igeidők a kötött beszédben. *Szépirodalmi Figyelő*, 2, 2. félév, 23, 1862. október 9. 353–355.

KRIZA János

- 1862 Eredeti székely népdalok I. *Szépirodalmi Figyelő*, 2, 18, 1862. március 6. 277.
- 1863 *Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény*. Első kötet. Kolozsvártt, Stein János Erd. Muz. Egyleti könyvtár bizománya.
- 2013 *Vadrózsák. Erdélyi néphagyományok*. II. Kriza János és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi OLOSZ Katalin. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság.

MIKOS Éva

- 2016 Nem folytatott típusok. A csillagszemű juhász (AaTh/MNK 858) meséjének folklorisztikatörténeti tanulságai. *Ethnographia*, 127, 4, 568–581.

OLOSZ Katalin

- 2003 *Egy kiállítás emléképei*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság.
- 2008 Arany János Koszorújának három erdélyi munkatársa. *Székelyföld*, 12, 6, 41–56.

- 2009 Adatok *A két rab úrfi* típusú magyar népballada ismeretének történetéhez. In: BÁNYAI Réka – SPIELMANN-SEBESTYÉN Mihály (szerk.): *Könyvek által a világ... Tanulmányok Deé Nagy Anikó tiszteletére.* 213–243. Marosvásárhely, Teleki Téka Alapítvány.

PAPP Ferenc

- 1916 Arany János és Gyulai Pál első találkozása. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 26, 1, 75–78.

SZABÓ Károly

- 1864 Szilágyi és Hagymási. Ó-székely ballada (Töredékben). *Koszorú*, 2, 2. félév, 9, 1864. augusztus 28. 211–213.

SZABÓ Sámuel

- 1863 Székely népköltemények. *Koszorú*, 1, 1. félév, 21, 1863. május 24. 481–486.

- 1864 Székely népköltemények IV. egyszersmind Adalék a „Vadrózsa” hadjárathoz. *Koszorú*, 2, 2. félév, 2, 1864. július 10. 40–43.

- 2009 *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi OLOSZ Katalin. Budapest – Marosvásárhely, Európai Folklor Intézet – Mentor Kiadó.

SZABÓ T. Attila

- 1964 *Gáspár János tájszógyűjteményei.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

SZAKÁL Anna

- 2012 „Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...” *Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez.* Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság – Magyar Unitárius Egyház.

TARI Lujza

- 2016 Gitár és „tambura” – A „hangzó művészet” Arany János életművében. In: CIEGER András (szerk.): „*Hazám tudósi, könyvet nagy nevének!*” *Arany János pályájának művelődéstörténeti olvasatai.* 67–88. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont – Országos Széchényi Könyvtár – Universitas Könyvkiadó.

TORKOS Sándor

- 1864 A magyar nép szójátékai. *Koszorú*, 2, 1. félév, 19, 1864. május 8. 448–451.

TÖRÖK Károly

- 1863 Népköltészet. *Koszorú*, 1, 2. félév, 5, 1863. augusztus 2. 108–109. [T. K. monogram alatt]

- 1864a Népdalok. *Koszorú*, 2, 2. félév, 4, 1864. július 24. 87.

1864b Magyar lakodalmi szokások az Alföldön. *Koszorú*, 2, 2. félév, 19, 1864. november 6. 449–451., 20, 1864. november 13. 472–475.

Török Zsuzsa

2016a Gyarmathy Zsigáné Hory Etelka hagyatéka kolozsvári közgyűjteményekben. *Ethnographia*, 127, 2, 291–296.

2016b A kalotaszegi asszony: Gyarmathy Zsigáné. Íróői életpálya a 19. századi nemzetépítés kontextusában. *Irodalomtörténet*, 97, 4, 431–454.

Archivális források

OSZK Kt. = Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára

Fol. Hung. 2247. Merényi László: *Akadémiai jelentéseim és egyéb nyelvészeti munkáim*

ANNA SZAKÁL

JÁNOS ARANY AND TRANSYLVANIAN FOLK POETRY

Thinking about folk poetry and the shaping and canonization of the ideas that folkloristics developed about collecting folk poetry in the 19th century was significantly influenced by the work of people who played an important role in literary/cultural/scientific circles in 1860s Budapest. The presentation uses János Arany's correspondence, essays, and two of the major weekly journals and periodicals of the era, the *Szépirodalmi Figyelő* ('Literary Monitor') and later the *Koszorú* ('Wreath'), to help investigate the Transylvanian network of intellectuals János Arany maintained, and whom, when, and how deeply he addressed and thematized certain segments of folk poetry. These interim conclusions might contribute to a later exploration that would examine the receptiveness of contemporary Hungarian intellectuals toward folk poetry in the mid-nineteenth century, their concept of folklore and collecting, the textualization strategies they considered acceptable, and how they related to the diversity of these concepts.